

Ochrona własności intelektualnej

adw. dr Andrzej Kiebała

Rzeszów, 2016r.

Materiały dydaktyczne

- <https://prawokultury.pl/kurs/media/krotki-kurs-wlasnosci-intelektualnej-podrecznik.pdf>
- G.Michniewicz – Ochrona własności intelektualnej, C.H.Beck, wyd. II, 2014r.,
- M.Załucki – Prawo własności intelektualnej – repertorium, Difin 2010r.

Własność intelektualna – co to jest?

Prawa związane z efektami działalności intelektualnej.

Zaliczamy do nich:

- a) prawa autorskie,
- b) prawa pokrewne,
- c) prawa do baz danych,
- d) prawa do odmian roślin i ras zwierząt,
- e) praw do farmaceutyków,
- f) prawa własności przemysłowej do:
 - wynalazków,
 - wzorów użytkowych,
 - wzorów przemysłowych,
 - znaków towarowych,
 - topografii układów scalonych,
- a) oznaczeń geograficznych,
- g) zwalczanie nieuczciwej konkurencji.

Jak się chroni własność intelektualną

Powstanie ochrony:

- a) z mocy prawa, w momencie powstania przedmiotu ochrony – prawa autorskie, pokrewne i bazy danych,
- b) ochrona „urzędowa”, rejestracyjna - pozostałe.

copyright, symbol: ©) – pojęcie prawnicze oznaczające:

- (1) ogół praw przysługujących autorowi utworu albo
- (2) przepisy upoważniające autora do decydowania o użytkowaniu dzieła i czerpaniu z niego korzyści.

UWAGA!!! - W krajach które ratyfikowały konwencję berneńską, stosowanie tego znaku nie jest konieczne, ponieważ uznaje się, że samo utworzenie dzieła jest wystarczające do ustanowienia prawa autorskiego.

Ochrona własności intelektualnej - geneza

- Pojawienie się koncepcji praw własności intelektualnej – starożytny Rzym Mercialis („twórca” plagiatu), Horacy (twórca praw majątkowych i osobistych). Jednak obowiązywała zasada, że „znaczenie i wielkość dzieła wyraża się w materiale, z którego zostało wykonane”.
- Średniowiecze – dzieła tworzone „ku chwale Boga”. Brak zainteresowania twórców ochroną swoich dzieł. Masowe „kradzieże autorstwa”. Wyjątek – da Vinci. Znaczenie zyskały jedynie znaki towarowe jako potwierdzenie przynależności cechowej i swoista „gwarancja jakości”. Były rejestrowane w księgach cechowych.
- Renesans – opracowanie maszyny drukarskiej przez Gutenberga i upowszechnienie druku skutkujące powstaniem przywilejów drukarskich i ochroną prawa do wydanego dzieła (zakaz całkowity lub przez pewien czas wydawania dzieła przez innego drukarza).

Ochrona własności intelektualnej - geneza

- Oświecenie – pierwsze przepisy dot. ochrony własności intelektualnej (angielska ustawa Izby Gmin z 10.04.1710r. przyznająca autorom i ich następcom wyłączne prawo do publikowania dzieła). Duży dorobek w tym zakresie powstał w okresie Rewolucji Francuskiej, dotyczył też prawa patentowego.
- XIXw. – rewolucja przemysłowa spowodowała z jednej strony likwidację przywilejów drukarzy i księgarzy a z drugiej rozwój własności przemysłowej. Okres tworzenia międzynarodowych regulacji dot. własności intelektualnej – najważniejsze to Konwencja Paryska (1883r.) o ochronie własności przemysłowej i Konwencja Berneńska (1886r.) o ochronie dzieł literackich i artystycznych – uzupełniana i zmieniana obowiązuje do dziś.

Ochrona własności intelektualnej - geneza

- XXw. – rozwój regulacji międzynarodowych, w tym Konwencja o ustanowieniu Światowej Organizacji Własności Intelektualnej (WIPO) – 1967r.

W Polsce pierwsze ustawy regulujące ochronę własności intelektualnej: ustawa o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych (1924r.) i ustawa o ochronie praw autorskich (1926r.).

Źródła prawa własności intelektualnej

- wewnętrzne, np. ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych czy ustawa prawo własności przemysłowej.
- unijne, np. dyrektyw w sprawie czasu ochrony prawa autorskiego i niektórych praw pokrewnych czy dyrektywa w sprawie ochrony prawnej programów komputerowych.
- umowy międzynarodowe, np. , lista dostępna np. konwencja berneńska oraz traktat WIPO o prawie autorskim czy konwencja rzymska i traktat WIPO o artystycznych wykonaniach i prawach pokrewnych. Lista umów dostępna np. tu: <http://www.wipo.int/treaties/en/>

Utwory

- każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia.
- nie są objęte ochroną odkrycia, idee, procedury, metody i zasady działania oraz konceptje matematyczne.

Uwaga!! – twórcą może być każdy. Nie trzeba się wykazywać żadnymi szczególnymi kwalifikacjami.

Uwaga!! – powstanie utworu wymaga ustalenia (nadania mu jakiejś postaci, choćby nietrwałej, ale takiej, która umożliwia innym osobom zapoznanie się z utworem).

Szczególne rodzaje utworów

- wspólne – wykonane razem przez więcej niż jednego twórcę. Każdy ze współtwórców ma wkład twórczy w powstanie utworu. Prawa osobiste przysługują niepodzielnie, a w prawach majątkowych każdy ma swój udział.
- zależne – stanowiące „przeróbkę” innego, wcześniejszego utworu, jego adaptację lub modyfikację, np. streszczenia utworów literackich lub filmowe adaptacje powieści. Na ich wykonanie nie trzeba mieć w praktyce niczyjej zgody ale będzie ona niezbędna przy rozpowszechnianiu.
- zbiorowe - powstaje przez połączenie, odpowiedni dobór, uporządkowanie utworów pierwotnych w taki sposób, że stają się one nowym, twórczym dziełem kompilatora. Może się składać z elementów, które nie podlegają ochronie, bo np. powstały dawno temu. Przykład: wybór trenów Jana Kochanowskiego.

Programy komputerowe

co do zasady ochronie podlega kod źródłowy więc chronione jak utwory literackie. Ochronie podlega każda forma wyrażenia programu komputerowego. Koncepcje i zasady, na których opierają się wszystkie elementy programu komputerowego, włącznie z tymi, na których opierają się ich interfejsy, nie podlegają ochronie prawa autorskiego.

Prawa autorskie osobiste

chronią nieograniczoną w czasie i niepodlegającą
zrzeczeniu się lub zbyciu więź twórcy z utworem, a w
szczególności prawo do:

- 1) autorstwa utworu;
- 2) oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do udostępniania go anonimowo;
- 3) nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania;
- 4) decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności;
- 5) nadzoru nad sposobem korzystania z utworu.

Plagiat

- Przypisanie sobie autorstwa całości lub części cudzego utworu. Inaczej - kradzież autorstwa. Może być jawny (dotyczy całego utworu) lub ukryty (dotyczy części utworu).

Autoplagiat – wykorzystywanie własnych, wcześniejszych utworów bez ujawnienia tego faktu. Nie narusza zasadniczo prawa. Oceniany w kategoriach nierzetelności naukowej.

Autorskie prawa majątkowe

- wyłączone prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu.
- są ograniczone w czasie (70 lat) oraz zbywalne, tzn. można je sprzedać, podarować, zamienić itd.

Jak korzystać z cudzych utworów?

- Przeniesienie praw autorskich – umowa na piśmie lub dziedziczenie,
- Licencja – umowa. Wyłączna - na piśmie, niewyłączna - w dowolny sposób.
- Wyczerpanie prawa do egzemplarza utworu – dotyczy oryginału albo egzemplarza wprowadzonego legalnie do obrotu i jest skutkiem jego sprzedaży.

Uwaga!! – licencja otwarta upoważnia do korzystania z utworu w ściśle określony sposób, a poszczególne licencje otwarte mogą się między sobą różnić.

Dozwolony użytek

tzw. licencja ustawowa czyli każdy przypadek, gdy przepisy ustawowe zezwalają na legalne korzystanie z cudzego utworu bez zgody uprawnionego i najczęściej bez zapłaty mu wynagrodzenia (tu są wyjątki, np. przedruk). Wyróżnia się dwa rodzaje takiego użytku, tj. osobisty (na własne potrzeby osobiste, członków najbliższej rodziny i przyjaciół) i publiczny, tj. wszystkie pozostałe przypadki, w tym np. cytat.

Utwory osierocone - utwory lub przedmioty praw pokrewnych (przede wszystkim chodzi tu o fonogramy), do których podmioty uprawnione nie są znane lub nawet jeżeli są znane, to ich odnalezienie jest niemożliwe. Instytucje kultury, tj. ogólnodostępne biblioteki, placówki oświatowe, muzea, archiwa i inne mają obowiązek przeprowadzenia starannych poszukiwań przez uznanie utworu za osierocony. Korzystanie z utworu osieroconych jest ujawniane w specjalnym rejestrze.

Prawo autorskie w Internecie

W Polsce opiera się na ogólnych zasadach. Stąd zasady korzystania jak w innych obszarach, np. dotyczące korzystania z utworów literackich, muzyki, filmów czy programów komputerowych. Prawo łamie ten, kto rozpowszechnia, a nie ten, kto korzysta dla własnego użytku z utworu wcześniej rozpowszechnionego za zgodą twórcy. Wyjątek stanowią programy komputerowe, ale dlatego, że w ich przypadku nie ma dozwolonego użytku osobistego (wykorzystania na potrzeby prywatne swoje lub najbliższej rodziny).

Prawa pokrewne

- rodzaj praw własności intelektualnej podobnych do praw autorskich. Chronią one głównie interesy podmiotów, dzięki którym utwory są rozpowszechniane - wykonawców utworów, producentów fonogramów i wideogramów. Źródłem praw pokrewnych nie jest twórczość autorska w rozumieniu prawa autorskiego. Prawa pokrewne powstają równolegle do praw autorskich i nie naruszają ich. Wykonywanie praw pokrewnych może się wiązać z koniecznością uzyskania wstępnej zgody uprawnionego z prawa autorskiego, jeśli łączy się z wykorzystaniem chronionych utworów.

Ich ochrona jest wzorowana na ochronie praw autorskich, ale różnice są znaczne nawet pomiędzy poszczególnymi prawami pokrewnymi, np. uprawnienia osobiste występują wyłącznie w przypadku prawa do artystycznego wykonania.

Prawa pokrewne - rodzaje

Prawa pokrewne zgodnie z ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych obejmują:

- prawa do artystycznych wykonań,
- prawa do fonogramów i wideogramów,
- prawa do nadań programów,
- prawa do pierwszych wydań, do wydań naukowych i krytycznych.

Poza prawem do artystycznego wykonania nie mają uprawnień osobistych, a tylko majątkowe. Różnią się zakresem uprawnień oraz czasem trwania, np. prawo do artystycznego wykonania – 70 lub 50 lat a do wydania naukowego – 25 lat.

Wynalazek

- polega na znalezieniu nowego sposobu wykorzystania materii, a jego rezultatem musi być wytwór materialny o nowej budowie lub składzie albo nowy sposób technicznego oddziaływania na materię, przy czym techniczny charakter mają rozwiązania, które dotyczą jednej z dziedzin techniki jako sfery działalności ludzkiej, w której empirycznie stosowane nauki przyrodnicze pozwalają na stworzenie środków i sposobów, przy pomocy których człowiek może lepiej oddziaływać na materię i przez to zaspokajać swoje potrzeby (z wyroku WSA w Warszawie z dn. 25.08.2010r., VI SA/Wa 853/10).

Wynalazek - cechy

- Nowość – nie jest częścią techniki (wiedzy, która przed datą ustalenia pierwszeństwa stała się powszechnie znana oraz opisy zawarte w innych zgłoszeniach patentowych). Nie wyłącza opatentowania nowego zastosowania znanych substancji,
- poziom wynalazczy – nie wynika dla znawcy w sposób oczywisty ze stanu techniki,
- przemysłowe wykorzystanie (stosowalność) – może według niego być uzyskiwany nowy wytwór lub wykorzystywany sposób wytwarzania, w jakiegokolwiek dziedzinie przemysłowej i rolnictwie.

Co wynalazkiem nie jest?

- 1) odkrycia, teorie naukowe i metody matematyczne;
- 2) wytwory o charakterze jedynie estetycznym;
- 3) plany, zasady i metody dotyczące działalności umysłowej lub gospodarczej oraz gier;
- 4) wytwory, których niemożliwość wykorzystania może być wykazana w świetle powszechnie przyjętych i uznanych zasad nauki;
- 5) programy do maszyn cyfrowych;
- 6) przedstawienie informacji.

Patent

- prawo do wyłącznego korzystania z wynalazku przez określony czas, w sposób zarobkowy (przemysłowy, handlowy) na terytorium danego państwa lub państw, przyznane przez kompetentny organ państwowy, regionalny lub międzynarodowy ale też oficjalny dokument wydawany przez wskazane urzędy, który potwierdza zastrzeżenie prawa do zarobkowego wykorzystania danego wynalazku przez osoby fizyczne lub prawne składające wniosek o jego zastrzeżenie. W języku codziennym często patentem nazywa się także sam opatentowany wynalazek.

Czego opatentować nie można?

- wynalazki, których wykorzystywanie byłoby sprzeczne z porządkiem publicznym lub dobrymi obyczajami; nie uważa się za sprzeczne z porządkiem publicznym korzystanie z wynalazku tylko dlatego, że jest zabronione przez prawo;
- odmiany roślin lub rasy zwierząt oraz czysto biologiczne sposoby hodowli roślin lub zwierząt;
- sposoby leczenia ludzi i zwierząt metodami chirurgicznymi lub terapeutycznymi oraz sposoby diagnostyki stosowane na ludziach lub zwierzętach (procedury medyczne) - wyłączenie nie dotyczy produktów, a w szczególności substancji lub mieszanin stosowanych w diagnostyce lub leczeniu.

Jak uzyskać patent?

- Kto? - wynalazca, pracodawca lub podmiot, który nabył prawa do wynalazku.
 - Gdzie? - Urząd Patentowy lub Europejski Urząd Patentowy w Monachium,
 - Jak? - zgłoszenie wynalazku (może objąć kilka wynalazków):
 - 1) podanie zawierające co najmniej oznaczenie zgłaszającego, określenie przedmiotu zgłoszenia oraz wniosek o udzielenie patentu lub patentu dodatkowego;
 - 2) opis wynalazku ujawniający jego istotę;
 - 3) zastrzeżenie lub zastrzeżenia patentowe – wskazują zakres ochrony wynalazku;
 - 4) skrót opisu,
 - 5) rysunki, jeśli są konieczne.
- Udzielenie patentu jest potwierdzone dokumentem patentowym!

Uprawnienia wynikające z patentu

- prawo wyłącznego korzystania z wynalazku w sposób zarobkowy lub zawodowy na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej,
- zgodnie z zastrzeżeniami patentowymi,
- na 20 lat,
- ochrona za opłatą okresową.

Uwaga!! – patent nie obejmuje uprawnień osobistych, które zawsze należą do wynalazcy.

Dodatkowe prawa ochronne

- Udzielane dla produktów leczniczych oraz produktów ochrony roślin zgodnie z prawem wspólnotowym jest przedłużenie ochrony patentowej, w celu zrekompensowania czasu, jaki upłynął pomiędzy zgłoszeniem wniosku o udzielenie patentu a uzyskaniem zezwolenia na wprowadzenie produktu lub środka na rynek. Warunkiem przyznania ochrony jest, aby w dniu składania wniosku produkt (środek) był chroniony patentem, miał zezwolenie na dopuszczenie do obrotu, nie był już wcześniej chroniony dodatkowym prawem ochronnym. Ochrona służy uprawnionemu z patentu lub jego następcy prawnemu. Dodatkowe prawo ochronne ma taki sam zakres jak prawo z patentu. Jest potwierdzane dodatkowym świadectwem ochronnym.

Korzystanie z cudzego wynalazku

- licencja (umowna - obowiązkowo na piśmie):
 - a) pełna lub niepełna (ograniczona),
 - b) wyłączna lub niewyłączna,
 - c) dalsza (sublicencja),
 - d) przymusowa (udzielana przez Urząd Patentowy),
 - e) otwarta (dla wszystkich chętnych, z ograniczoną opłatą za korzystanie),
 - f) unieważnienie patentu,
 - g) wygaśnięcie patentu.

Ochrona innych dóbr własności przemysłowej

- Wzór użytkowy - nowe i użyteczne rozwiązanie o charakterze technicznym, dotyczące kształtu, budowy lub zestawienia przedmiotu o trwałej postaci. Chroniony prawem ochronnym.
- Wzór przemysłowy - nowa i posiadająca indywidualny charakter postać wytworu lub jego części, nadana mu w szczególności przez cechy linii, konturów, kształtów, kolorystykę, strukturę lub materiał wytworu oraz przez jego ornamentację. Chroniony prawem z rejestracji.
- Znak towarowy - każde oznaczenie, które można przedstawić w sposób graficzny, jeżeli oznaczenie takie nadaje się do odróżnienia towarów jednego przedsiębiorstwa od towarów innego przedsiębiorstwa. Chroniony prawem ochronnym.

Bazy danych

- zbiór danych lub jakichkolwiek innych materiałów i elementów zgromadzonych według określonej systematyki lub metody, indywidualnie dostępnych w jakikolwiek sposób, w tym środkami elektronicznymi, wymagający istotnego, co do jakości lub ilości, nakładu inwestycyjnego w celu sporządzenia, weryfikacji lub prezentacji jego zawartości.

Podlega ochronie prawem autorskim (jeśli jest utworem) lub ochronie szczególnej. Ochrona szczególna obejmuje prawo pobierania danych i wtórnego ich wykorzystania w całości lub w istotnej części, co do jakości lub ilości.

Korzystanie z baz danych chronionych szczególnie

- na podstawie licencji,
- z legalnie nabytej kopii bazy (wyczerpanie prawa),
- w ramach dozwolonego użytku:
 - a) z baz rozpowszechnionych publicznie, w części nieistotnej co do jakości lub ilości,
 - b) dla potrzeb własnych, ale tylko z baz nieelektronicznych,
 - c) w charakterze ilustracji, w celach dydaktycznych lub badawczych, ze wskazaniem źródła,
 - d) do celów bezpieczeństwa wewnętrznego, postępowania sądowego lub administracyjnego.